

I DOMSTOLEN

vattenrättsdomaren Göran Atmer, fastighetsrådet Bengt H:son Falk samt nämndemännen Karl-Erik Sjögren, Hallstammar, och Harry Johansson, Enköping

SÖKANDE

Kungl Maj:t och Kronan genom sjöfartsverket
ombud: advokaten Claes Palme, Nils Setterwalls Advokatbyrå, Warendorffsgatan 1, 111 47 Stockholm

SAKEN

fördjupning och utvidgning av Södertälje kanal

ALLMÄNT

Södertälje kanal är f n vid medelvattenstånd farbar för fartyg med ett djupgående av högst 6,0 m. Detsamma gäller allmänna farleden i Mälaren från Södertälje kanal till Västerås och Köping.

Sjöfartsverket anhåller, i ansökningar som inkom till vattendomstolen i november och december 1972, om tillstånd att genom muddring och sprängning fördjupa såväl Södertälje kanal (VA 121/72) som den allmänna farleden i Mälaren från kanalen till hamnarna i Västerås och Köping (VA 112/72). I anslutning därtill ansöker Västerås (VA 131/72) och Köpings (VA 118/72) kommuner om tillstånd att inom sina hamnområden fördjupa farled och hamnbassänger.

Ansökningarna avser fördjupning i Mälaren till ett minsta djup av 7,6 m vid medelvattenståndet + 4,10 m och en däremot svarande fördjupning av Södertälje kanal. Vidare

DVA 47/1974

W. Bengtson

föreslås att farledens minsta bottenbredd i öppet vatten ökas från 60 till 70 m.

Den föreslagna utbyggnaden möjliggör trafik på Mälaren med konventionella fartyg med 6 500 tons lastförmåga och med specialbyggda fartyg med 7 500 - 8 000 tons lastförmåga, vilket innebär att den maximala fartygsstorleken, jämfört med dagens förhållanden, kommer att i det närmaste fördubblas.

Förekommande höjdsiffror hänför sig till ett höjdsystem vars nollplan är västra slusströskeln vid Karl Johans torg i Stockholm. (Tröskeln ligger 3,842 m under nollplanet i rikets höjdsystem 1900.)

Ur sjöfartsverkets ansökan rörande Södertälje kanal citeras:

"Under åren 1917 - 24 ombyggdes kanalen till sin nuvarande sträckning och med ett djup under medelvattenytan av 6,1 m på en bredd av 24 m. Farledens längd från Igelstaviken t o m Linasund är ca 5 km. Genom landhöjningen ligger nu Mälarens medelvattenyta ca 0,5 m högre än Saltsjöns. Nivåskillnaden regleras av en sluss. Enligt trafikföreskrifter för Södertälje kanal av den 8 december 1971 medges nu trafik av fartyg med max 120 m längd, 18 m bredd och 6 m djupgående vid medelvattenstånd. Den 26 april 1972 har Kungl. Maj:t beviljat anslag till arbetenas igångsättning med 7,5 milj kronor (bil 1c)."

ARBETENAS UTFÖRANDE

Kanalsträckningen framgår av översiktskartan aktsid 36 medan plankartorna aktsid 37-46 utvisar de olika muddringsplatserna och belägenheten av de sektioner vilka åskådliggöres på sektionsritningarna aktsid 47-57.

Med muddringen åsyftas ett vattendjup nedströms kanalslussen av 8,7 m vid Saltsjöns medelvattenstånd + 3,60 m och närmast uppströms slussen av 8,4 m vid Mälarens medelvattenstånd + 4,10 m. Fr o m Linasund föreslås samma djup som i Mälarfärleden, d v s 7,6 m vid medelvattenståndet.

Mängden mudder- och sprängmassor har för Södertälje kanal (inberäknat Linasundet i Mälaren) beräknats till ca 500 000 m³.

HEMSTÄLLAN HOS KUNGL MAJ:T

Sedan vattendomstolen hållit huvudförhandling 27.11.1973 har i skrivelse 4.2.1974 frågan om de ansökta arbetenas tillåtlighet, jämlikt 5 kap 3 och 7 §§ vattenlagen, underställts Kungl. Maj:ts prövning. Sådan underställning skedde samtidigt rörande sjöfartsverkets ansökan om fördjupning och utvidgning av Mälarfärleden samt Västerås och Köpings kommuners ansökningar om motsvarande arbeten inom kommunernas hamnområden.

Ur skrivelsen till Kungl. Maj:t intages vad beträffar Södertälje kanal:

"Ansökan har ifrågasatts endast vad beträffar de villkor som bör förknippas med arbetenas utförande.

Kammarkollegiet och Statens naturvårdsverk har sålunda yrkat att alla kvicksilverkontaminerade muddermassor skall deponeras inom invallat område.

Vattendomstolen har i dom 17.1.1974 i målet VA 92/73 lämnat Södertälje kommun tillstånd att på den i kommunen belägna stadsägan 521 västra utbygga den s k Sydhamnen med en ca 380 m lång hamnplan med anslutande kaj omedelbart söder om kajen till det nuvarande hamnområdet. Vidare har kommunen erhållit rätt att i Halls djuphåla tippa den kvantitet om högst 40 000 m³ lösa bottenmassor som erhålles vid muddring för hamnutbyggnaden. - Utbyggnaden skall ske

på ett f n vattentäckt område, vilket först skall invallas och därefter utfyllas mellan vallen och stranden.

För tillståndet till hamnutbyggnaden gäller bl a följande villkor:

"1. Innan kvicksilverkontaminerade muddermassor tippas inom det invallade området skall vallen runt detta - med undantag för infartsöppning - vara till större delen färdigställd.

2. Därest Sjöfartsverket erhåller tillstånd till fördjupning av Södertälje kanal i det vid domstolen anhängiga målet VA 121/72 skall för utfyllnaden i första hand användas de massor (bl a 5 000 - 6 000 m³ lösa massor från Maren) som enligt i nämnda mål meddelad föreskrift skall deponeras på det aktuella området."

Sjöfartsverket har medgivit att inom det invallade området tippa de massor (ca 350 000 m³) som innehåller huvudsakligen friktionsmaterial (sand, grus och sten), varvid även vissa tunnare dy- och lerlager får medfölja. Vidare har Sjöfartsverket åtagit sig att där tippa det översta, 20 - 25 cm tjocka lagret från Maren representerat av provtagningspunkt 14 (aktsid 78, 84-85, 93 och 95), vilket är det material som innehåller mest kvicksilverföreningar. Volymen på detta material uppgår till 5-6 000 m³. Det består av dy och slam men kan, enligt Södertälje kommun, på grund av den ringa volymen ändå utnyttjas som fyllnadsmaterial. Om större mängder löst material tippades inom området skulle, hävdar kommunen, hamnplanens stabilitet äventyras.

Av Sjöfartsverkets medgivande följer att tillstånd till kanalfördjupningen bör förenas med villkor att inom invallat område tippa dels förekommande massor av friktionsmaterial och berg vid Linasund, dels större delen av massorna på kanalsträckan från Mälarhamnen till slussen och från utloppet ur Maren till inloppet i Igelstaviken (utom sådana mindre lerpartier såsom det vid provtagningspunkt 11 Mb) och dels det översta, ca 25 cm tjocka lagret av lösa massor i Maren liksom de fasta massorna i Marens östra del - allt i den mån de fasta massorna ej åtgår för invallningen eller för annat byggnadsändamål.

Kammarkollegiet och Naturvårdsverket yrkar att inom invallat område dessutom skall placeras övriga muddermassor om ca 150 000 m³, som Sjöfartsverket önskar tippa väster om Halls holme i den s k Halls djuphåla (vattendjup ca 25-33 m).

Yrkandet bestrides av Sjöfartsverket med följande motivering: Den totala mängden kvicksilver i de massor som skall bortmuddras har verket uppskattat till 550-600 kg (beräkningen utförd sålunda att mängden bortmuddrat material multiplicerats med kvicksilvervärdena för respektive kontrollpunkter). Av den totala mängden är ca 450-500 kg hänförliga till de massor som skall tippas i hamnområdet, medan ca 100 kg är hänförliga till de lösa massor som verket önskar tippa väster om Halls holme. Verket har icke, vare sig på land eller i vatten, kunnat finna annan lämplig tippningsplats inom rimligt avstånd från mudderplatsen. - Det är så grunt inom de sträckor av kanalen som skall muddras, att f n stora mängder löst material ständigt virvlas upp av passerande båtar. Det torde därför icke vara risk för att tippning i Halls djuphåla skulle innebära ökad kvicksilverbelastning för det berörda vattenområdet, ty även om vissa kvicksilvermängder exponeras i samband med tippningen så kommer huvuddelen av massorna - till skillnad från vad nu är fallet - att därefter ligga opåverkade av trafiken.

Naturvårdsverket har icke vitsordat riktigheten av de angivna kvicksilvermängderna, men har å andra sidan icke anvisat tillförlitligare beräkningsmetod.

Vattendomstolen anser lika med Sjöfartsverket att det tillskott av kvicksilver vartill tippningen kan giva upphov uppväges av den minskade kvicksilverexponeringen vid båttrafik. Vidare beaktar vattendomstolen att lämpligare plats än Halls djuphåla icke synes kunna påräknas inom ett med hänsyn till transportkostnaden (enligt Sjöfartsverket 0,25-0,50 kr per m³ och km) rimligt avstånd, samt att för tippning där talar icke endast det stora djupet utan även det förhållandet att redan nu fisk från berörda vattenområden icke får förtäras. Tippning av lösa massor i djuphålan bör därför tillåtas ehuru på villkor att de som kommer från Igelstaviken tippas före övriga massor från kanalen. Detta med tanke på att kvicksilverinnehållet i Igelstavikens massor är förhållandevis högt - enligt Sjöfartsverket ca 45 kg.

För att minska risken för spridning av massorna bör, i enlighet med ett av Sjöfartsverket lämnat medgivande, vid tippningen i djuphålan tillsättas fällningsmedel. Sådant fällningsförfarande är dock så oprövat att vattendomstolen icke säkert kan bedöma vare sig lämplig teknik eller verk-
ningsgrad. Därför bör föreskrivas att förfarandet skall ske i samråd med Naturvårdsverket samt att fällningen må avbrytas om icke rimlig effekt uppnås.

Såsom ytterligare villkor för kanalarbetena bör föreskrivas att Sjöfartsverket i samråd med Naturvårdsverket, som därvid bör höra fiskeriintenden-
ten, skall upprätta ett program för kontroll av uppkommande föroreningar. Programmet skall - i överensstämmelse med ett av Kammarkollegiet framställt yrkande - avse icke endast förhållandena före och under arbetenas utförande utan även tiden fram till dess att två år förflutit från deras avslutande.

Skulle Sjöfartsverket och Naturvårdsverket icke kunna enas i någon här berörd fråga, äger Sjöfartsverket hänskjuta den till vattendomstolen för avgörande. I avvaktan härpå skall Naturvårdsverkets föreskrifter gälla.

Kungsdalens Tomtägarförening har i målet framställt ett yrkande om att tippning skall tillåtas endast under tiden 15.9. - 15.5. Föreningen har motiverat yrkandet med att tippningsområdet gränsar till Kungsdalens fritidsstugeområde och det av föreningen arrenderade fiskevattnet, där det dock för närvarande råder fiskeförbud på grund av den höga kvicksilverhalten i området.

Yrkandet har bestritts av Sjöfartsverket som förklarat att tidsbegränsad tippning skulle innebära så höga kostnader att de icke kan anses motiverade av det intresse föreningen önskar skydda.

Vattendomstolen anser, på det av Sjöfartsverket anförda skälet, tidsbegränsning icke erforderlig.

Personalvårdsorganisationerna vid Halls fångvårdsanstalt har bestritt tippning i Halls djuphåla med motivering att tippningsplatsen skulle ligga 100 m från en av personalen använd badplats ävensom att djuphålan ligger inom det av organisationerna arrenderade fiskevattnet.

Med hänsyn dels till att Kriminalvårdsstyrelsen, som innehar dispositionsrätten till den berörda fastigheten (Hall 4:1 i Östertälje socken), medgivit Sjöfartsverkets ansökan och dels till att det på platsen råder fiskeförbud, finner vattendomstolen icke skäl att på grund av personalorganisationernas talan vägra tippning i djuphålan."

Kungl Maj:t har i beslut 22.3.1974 förklarat att de med vattendomstolens hemställen avsedda ändringarna av den allmänna farleden bör komma till stånd.

OVAN ICKE REDOVISADE YRKANDEN

Fiskeriintendenten i Österhavets distrikt har i yttrande 28.2.1973 (aktbil 5; aktsid 98-100) anfört:

"Jag föreslår att sökanden skall vara skyldig att låta verkställa kvicksilveranalyser på fisk i den omfattning vederbörande fiskerikonsulent finner erforderligt. Resultaten av undersökningen bör redovisas till vattendomstolen och fiskeriintendenten.

Det kan upplysas att sökanden efter samråd med fiskerikonsulenten och mig redan har påbörjat en dylik undersökning.

Som kontrollant över undersökningen föreslås fiskerikonsulent H.G. Andersson hos lantbruksnämnden i Stockholms län.

Under förutsättning att ovan angivet villkor fastställs av vattendomstolen har jag från allmän fiskerisympunkt ingen erinran mot bifall till sjöfartsverkets ansökan."

Sjöfartsverket har medgivit (aktbil 24; aktsid 140) att domen utformas i enlighet med intendents förslag.

Kammarkollegiet har yrkat (aktbil 24; aktsid 140) att domstolen beträffande fisket måtte bestämma en provotid som utgår två år efter arbetenas avslutande.

Yrkandet har medgivits (aktbil 24; aktsid 140) av sjöfartsverket.

Aktiebolaget Astra har i skrift 28.2.1973 (aktbil 8; aktsid 103) anfört:

- "A. Sökandens synpunkter rörande förmodligen lindrig ökning av grumligheten i Snäckviken under pågående muddringsarbeten synes kunna accepteras med reglering av eventuellt uppkommen skada i efterhand.
- B. Ifråga om sprängningsarbeten bör sökanden åläggas att i kommande arbetsanvisningar intaga bestämmelser rörande förbesiktning av fabriken skorstenar jämte anordnandet av svängningsmätningar vid desamma under sprängningsarbetenas genomförande.
- C. AB Astra förbehåller sig rätten till vidareutveckling av sina synpunkter beträffande ovanstående och andra för målet relevanta frågor i samband med slutförhandling."

Den av Astra yrkade besiktningen har medgivits (aktbil 24; aktsid 141) av sjöfartsverket.

Sjöfartsverket har hemställt (aktbil 24; aktsid 141) att såväl byggnadstiden som tiden för oförutsedd skada måtte bestämmas till 5 år.

Kammarkollegiet har yrkat (aktbil 24; aktsid 141) att tiden för oförutsedd skada måtte - i enlighet med sökandenas medgivande i de övriga målen rörande Mälarleden - bestämmas till 12 år.

Sjöfartsverket har genmält (aktbil 24; aktsid 142) att det i fråga om Södertälje kanal, till skillnad från de övriga målen, rör sig om arbeten inom ett mycket begränsat område.

Anhållan om verkställighetstillstånd (aktbil 24; aktsid 136) har icke mött erinran.

DOMSKÄL

Sedan Kungl Maj:t beslutat att farleden må komma till stånd möter intet hinder mot meddelande av det begärda tillståndet.

Vissa villkor som enligt vattendomstolens bedömning bör förknippas med tillståndet till muddring och tippning av massor framgår av ovan citerade del av domstolens skrivelse till Kungl Maj:t.

Det föreligger icke sådan risk för långvarig skada att tiden för talan om oförutsedd skada bör bestämmas till mer än 5 år.

Beträffande de övriga frågor för vilka redogjorts under rubriken OVAN ICKE REDOVISADE YRKANDEN bör domslutet utformas i enlighet med sjöfartsverkets yrkanden och medgivanden.

DOMSLUT

Tillstånd

Vattendomstolen lämnar sjöfartsverket tillstånd att fördjupa och utvidga Södertälje kanal på sträckan Igelstaviken-Linasund i huvudsak enligt vid ansökan fogade översiktskarta, bil 5, aktsid 36, och plankartor, bil 6 a - 6 i, aktsid 37-45, samt att muddra vid Stuggrund på Bastnora 1:1 i Ytterenhörna socken enligt plankartan bil 6 j, aktsid 46. Arbetena skall utföras på sätt som åskädliggöres av de vid ansökan såsom bil 7 a - 7 k fogade sektionsritningarna aktsid 47-57, innebärande ett vattendjup nedströms kanalslussen av 8,7 m vid Saltsjöns medelvattenstånd + 3,60 m och närmast uppströms slussen ett djup av 8,4 m vid Mälarens

medelvattenstånd + 4,10 m. Från och med Linasund skall djupet vara detsamma som i Mälarfarleden, d v s 7,6 m vid medelvattenstånd.

Sjöfartsverket får inom invallat område i Södertälje sydhamn (närmare angivet i vattendomstolens lagakraftvunna dom 17.1.1974 i målet VA 92/73 rörande utbyggnad av denna hamn) tippa dels förekommande massor av friktionsmaterial och berg vid Linasund, dels massorna på kanalsträckan från Mälarhamnen till slussen och från Marens utlopp till Igelstavikens inlopp i den mån de innehåller huvudsakligen friktionsmaterial och dels det översta, ca 25 cm tjocka lagret av lösa massor i Maren liksom de fasta massorna i Marens östra del, allt i den mån de fasta massorna ej åtgår för att bygga vall runt det invallade området eller för annat byggnadsändamål.

Övriga massor - men icke de ovannämnda - får tippas i den sk Halls djuphåla inom vattenområde på Hall 4:1 i Östertälje socken. Därvid skall först i den djupaste delen tippas de massor som kommer från Igelstaviken medan återstående massor i görlig mån skall användas för att täcka massorna från viken. Tippningen skall utföras så att vattendjupet inom tippområdet icke blir mindre än 25 m.

Villkor

1. I de pråmar som för massorna till djuphålan skall till sättas fällningsmedel på sätt varom överenskommelse kan träffas med naturvårdsverket. Skulle fällningen icke ge rimlig effekt må förfarandet **avbrytas** i samråd med verket.
2. Sjöfartsverket skall i samråd med naturvårdsverket, som därvid skall höra fiskeriintendenten, upprätta ett program för kontroll av uppkommande föroreningar. Programmet, som bl a skall stadga skyldighet för sjöfartsverket att under

kontroll av fiskerikonsulenten H G Andersson vid lantbruksnämnden i Stockholms län utföra kvicksilveranalyser på fisk i den omfattning Andersson finner erforderlig, skall avse såväl förhållandena före och under arbetenas utförande som tiden fram till dess att 2 år förflutit från arbetenas slut.

Kontrollåtgärderna skall samordnas med dem som föreskrivits i domen 17.1.1974 rörande Södertälje sydhamn (VA 92/73). Undersökningsresultatet skall redovisas till vattendomstolen.

3. Skulle sjöfartsverket och naturvårdsverket icke kunna enas i ovannämnda frågor äger sjöfartsverket hänskjuta dem till vattendomstolen för avgörande. I avvaktan härpå skall naturvårdsverkets föreskrifter gälla.

4. Före påbörjandet av sprängningsarbeten skall de Aktiebolaget Astra tillhöriga fabriksskorstenarna besiktigas i närvaro av representant för bolaget. Över besiktningen skall upprättas protokoll. Under sprängningen skall mätning ske av uppkommande svängningar i skorstenarna. Mätningarna skall utföras på sätt varom sjöfartsverket har att träffa överenskommelse med bolaget. Kan överenskommelse icke träffas må part hänskjuta frågan till vattendomstolen för avgörande.

Byggnadstid

De nu medgivna arbetena skall, vid äventyr varom stadgas i 2 kap 22 § tredje stycket vattenlagen, vara fullbordade före 1979 års utgång.

Prövotid för fiske

För skada på fiske skall gälla en prövotid av två år efter arbetenas slut. Efter prövotidens utgång kommer domstolen att upptaga frågan utan anmälan av part.

Oförutsedd skada

Om det medgivna byggandet vållar skada eller intrång, som vattendomstolen icke förutsett, får den som lider skadan eller intrånget senast före 1984 års utgång framställa ersättningsanspråk på sätt stadgas i 2 kap 24 § första stycket vattenlagen. Om skadan eller intrånget är av betydelse gäller reglerna i paragrafens andra stycke.

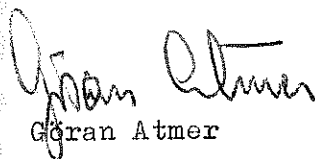
Verkställighetstillstånd

Det nu meddelade tillståndet må tagas i anspråk utan hinder av att domen icke vunnit laga kraft.

FULLFÖLJDHÄNVISNING

Angående talan mot denna dom, se Bilaga.

På vattendomstolens vägnar:

Göran Atmer